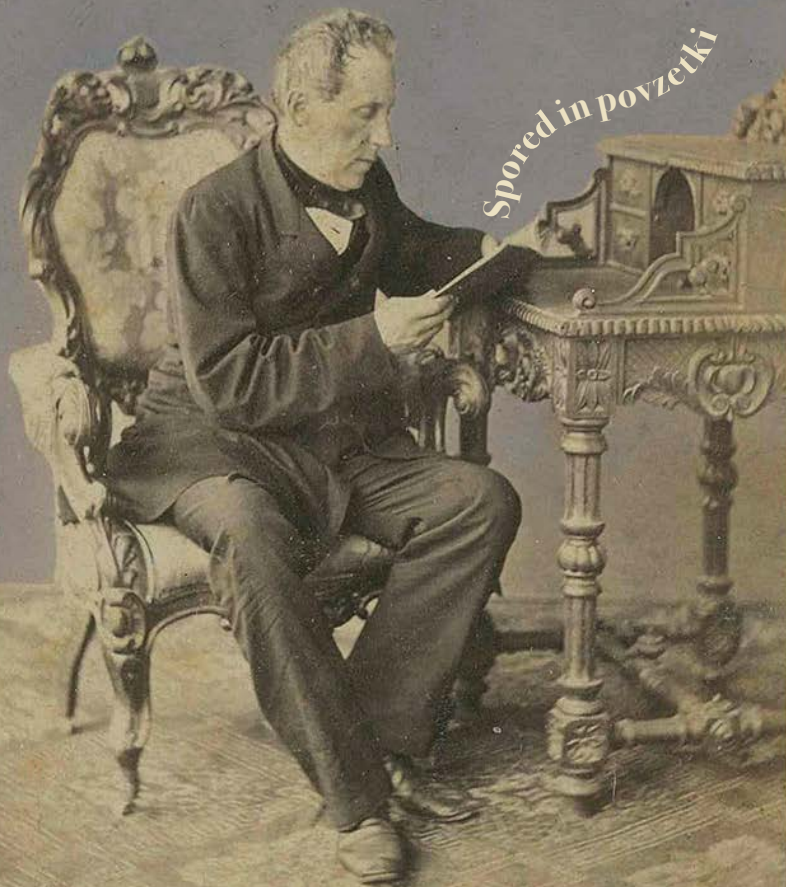


Janez Bleiweis, Novice in modernizacija slovenske družbe

Znanstveni simpozij

Spored in povzetki



Ljubljana, 20. in 21. 11. 2018

Spored

Slovenska akademija znanosti in umetnosti
Velika dvorana
Novi trg 3, Ljubljana

Torek, 20. 11. 2018

- 9.30 –9.45 Odprtje simpozija
akad. prof. dr. Tadej Bajd, predsednik SAZU
prof. ddr. Marija Stanonik, izredna članica SAZU
- 9.45 **Srdan V. Bavdek**: O liku dr. Janeza Bleiweisa
- 10.15 –11.45 **Peter Vodopivec**: O Bleiweisovih pogledih na družbeno in gospodarsko modernizacijo na Slovenskem
- Jernej Kosi** in **Rok Stergar**: Janez Bleiweis in Karl Deschmann: karijerne strategije in identifikacijske izbire kranjskega meščanstva v dobi nacionalizma
- Igor Grdina**: Monološka in dialoška struktura med zajci in leopardi
- Odmor*
12. –13.30 **Bogdan Kolar**: Dr. Janez Bleiweis in Cerkev
- Željko Oset**: Bleiweis in Slovenska matica
- Zvonka Zupanič Slavec**: Zdravstveno prosvetiteljska tema Janeza Bleiweisa
- Odmor*
- 15.30 –17.30 **Irena Selišnik** in **Marta Verginella**: *Kmetijske in rokodelske novice* in razvoj bralne javnosti
- Ksenija Horvat**: Janez Bleiweis, novinar in urednik

Bernard Nežmah: Bleiweis med Vodnikom in Jurčičem: tri etape slovenskega novinarstva

Marija Stanonik: Bleiweisovi pripisi pod črto

Sreda, 21. 11. 2018

9. –10.30 **Božidar Jezernik**: »Oče« Bleiweis
- Jurij Fikfak**: Janez Bleiweis: od kmetijskih *Novic* do »Našega programa«
- Jože Dežman**: Dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški – odsotni oče
- Odmor*
- 10.45 –12.15 **Marko Jesenšek**: Bleiweis in oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika
- Kozma Ahačič**: Koseski, Bleiweis, Prešeren
- Marijan Dovič**: »Očetje naroda« in »nacionalni pesniki«: Bleiweis in Prešernov kult
- Odmor*
- 12.30 –13.30 **Anja Mlakar**: Pomen Bleiweisovih *Novic* za ohranjanje slovenske pripovedne dediščine
- Marjeta Pisk**: Odnos urednika Bleiweisa do »narodnega pesništva«

Srdan V. Bavdek

O liku dr. Janeza Bleiweisa (Kranj, 18. november 1808 – Ljubljana, 29. november 1881)

V prispevku je mnogostrano delovanje dr. Janeza Bleiweisa predstavljeno v konkretnih razmerah 19. stoletja in postavljeno v razmerje z družbenim razvojem v 18. stoletju in pozneje v 20. stoletju. Bleiweisovo strokovno obzorje je bilo veliko širše od tistega, ki ga je prinašal študij zdravja, bolezni in zdravljenja živali. Njegovo duhovno sporočilo o pomenu izkušenj in racionalizma ni prežemalo le poudarjanja umnega, tj. preudarnega in razumskega kmetijstva, temveč vse njegovo delovanje, ki je poleg tega temeljilo na t. i. naravni filozofiji, svobodomiselnosti, zmožnosti sodelovanja z vsemi, ki jim je bilo mar za narodne zadeve in kulturo napredka, v političnem pogledu pa na zmernem liberalizmu.

Bleiweis se je odrekel karieri univerzitetnega učitelja na Dunaju in se z družino vrnil na Kranjsko: leta 1841 mu je bila dodeljena stolica živinozdravstva na Mediko-kirurškem zavodu: leta 1850 je bila ukinjena, Bleiweis pa prvič upokojen. Kot tajnik Kmetijske družbe je postal urednik *Kmetijskih in rokodelskih novic*, leta 1848 mu je bilo zaupano vodenje podkovske in živinozdravniške šole, prve strokovne šole, v kateri je pouk potekal izključno v slovenščini, leta 1856 je poleg tega postal deželni živinozdravnik. Predsedoval je Matici slovenski, bil deželni poslanec, deželni odbornik, predsednik ljubljanske čitalnice in redni član Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti.

Bleiweis je bil plodovit mislec praktičnega razsvetljenskega duha in fiziokratizma, kar mu je bilo v 20. stoletju napačno očitano kot vulgarni utilitarizem. Poznejša sprejemanje in vrednotenje tudi drugih Bleiweisovih nazorov in delovanja sta mu bila pogosto nenaklonjena, presegla sta zgodovinsko resničnost 19. stoletja, jo anahronistično spreminjala in ukrojila po zamislih novega časa;

tako npr. v zvezi s Koseskim in Prešernom, poimenovanjem Slovenija, pogledom na slovenski jezik in narodnost.

Bleiweisovo geslo je bilo »več delati kakor besedovati«. Iz njegovih prizadevanj in objavljenih del je mogoče sestaviti mozaično podobo, pri kateri se jasno izriše program narodnega napredka na gospodarskem, socialnem, kulturnem in političnem področju. Bleiweis je narodnobuditeljski program Zoisovega kroga nadgradil s konkretnimi usmeritvami in izvedbami. Pravzaprav je bil v svojem času prvi, ki je celovito povezal prerod z narodom: z njegovimi *Novicami* so se narodne zadeve dejansko in nepovratno premaknile. Z vztrajnim in večdesetletnim delom si je pridobil laskavo ime »oče slovenskega naroda«.

prof. dr. Srdan V. Bavdek, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani
Ul. Antona Kodra 11, 4207 Cerklje na Gorenjskem
srdan.bavdek@gmail.com.

Peter Vodopivec

O Bleiweisovih pogledih na družbeno in gospodarsko modernizacijo na Slovenskem

Dr. Janez Bleiweis je bil v prvi vrsti praktik in zaradi njegove praktične usmerjenosti je v zgodovinopisju dolgo prevladovalo mnenje, da je bil tudi človek brez konkretnjših razvojnih in širših gospodarskih predstav.

Natančnejši pregled Bleiweisovega gospodarskega dela in pisanja pa kaže, da je imel dolgoletni urednik *Novic* razmeroma jasno in stvarno stališče o razvojnih možnostih in perspektivah slovenskega gospodarstva. Njegova prizadevanja za kmetijsko in družbeno modernizacijo je prevečalo prepričanje, da je trdno gospodarstvo temelj narodne blaginje in predpogoj za narodno samostojnost. Pri tem je pod vplivom v času študija oblikovanih razsvetljensko-fiziokratskih nazorov menil, da je najpomembnejša naloga na poti gospodarske in družbene modernizacije pouk in izobraževanje prebivalstva, hkrati pa je bil prepričan, da bo osnova avstrijskega in slovenskega gospodarstva še nekaj časa ostalo kmetijstvo. Opozarjal je, da skriva zemlja v sebi še mnoga bogastva, medtem ko bosta industrializacija in krepitev domačega (slovenskega) kapitala dolgotrajen proces, ki bo šele postopoma privedel do utrditve domačega podjetništva in meščanstva.

V tem smislu je zavračal liberalne gospodarske ukrepe in skupaj z drugimi sodelavci *Novic* ugotavljal, da bo imel prehod k svobodi obrti in trgovini brez predhodnega dviga izobrazbe in tehničnih znanj uničujoče posledice za malo obrt in kmetijstvo. *Novice* so vse od začetka izhajanja opozarjale, da so se z velikimi spremembami v tehniki, znanosti, prometu in gospodarstvu povsem spremenile razmere in da je modernizacija neizogibna potreba časa, saj v »diru časa vtone, kdor z njim ne plava«, finančni polom leta 1873 pa je bil zanje le še dokaz o nevzdržnosti

liberalnih gospodarskih odločitev in dodaten razlog za stvaren premislek o razmerah v avstrijskem gospodarstvu in na ozemlju s slovenskim prebivalstvom.

prof. dr. Peter Vodopivec, znanstveni svetnik v pokoju
Poljanska 15, 1000 Ljubljana
peter.vodopivec@guest.arnes.si

Jernej Kosi in Rok Stergar

Janez Bleiweis in Karl Deschmann: karijerne strategije in identifikacijske izbire kranjskega meščanstva v dobi nacionalizma

Življenjski zgodbi kranjskih izobražencev Janeza Bleiweisa (1808–1881) in Karla Deschmanna (1821–1889) že na preprosti faktografski ravni ponujata dober uvid v raznovrstnost kariernih strategij in identifikacijskih izbir, ki jih je od srede 19. stoletja v provincialnih predelih Avstrijskega cesarstva imelo nastajajoče izobražensko meščanstvo. Bleiweis in Deschmann sta se namreč po študiju v cesarski prestolnici vrnila v ožjo domovino in se v naslednjih desetletjih uveljavila kot morda najprominentnejši osebnosti javnega, političnega in poklicnega dogajanja v kranjski prestolnici. Bila sta tako zaveznika kot nasprotnika, njune poti so se srečevale in tudi razhajale. Medtem ko je Bleiweis začel javno kariero kot Kranjec in jo končal kot prvak slovenskih nacionalnih aktivistov, je Dežman na javno prizorišče stopil kot vnet privrženec »slovenstva«, nato pa v naslednjih desetletjih doživel popolno preobrazbo in končal v taboru kranjskega nemštva. Prvi je ustanovil in v kranjskem in pozneje slovenskem jeziku urejal časnik, ki danes velja za »laboratorij slovenskega nacionalizma«, drugi se je na neki točki svojega življenja uveljavil kot odločen zagovornik jezikovnega dualizma in univerzalne znanosti. Prvi je končal na parnasu slovenskega zgodovinskega spomina, kjer je ustoličen kot »oče slovenskega naroda«, drugega se danes spomnimo samo kot tragične poosebitve »narodnega renegatstva«.

V prispevku bova preplet življenjskih zgodb obeh markantnih osebnosti kranjske zgodovine 19. stoletja prikazala onkraj dihotomije dobrega in zla, ki jo ponuja omejujoč in avtoreferenčen slovenski dominantni pogled na preteklost. Njuni življenjski zgodbi, njune karijerne strategije in identifikacijske izbire bova

postavila v širši kontekst družbenih, kulturnih in političnih transformacij, ki so v Avstrijskem cesarstvu potekale nekako od srede 19. stoletja. Predstavila bova, kakšne izbire so v cesarskem institucionalnem okviru imeli pripadniki izobraženega meščanstva in na kakšen način oziroma za kakšne cilje sta jih uporabila Bleiweis in Deschmann. Ob tem bova opozorila tudi na širši pomen novega razumevanja njunih izbir, saj potrjuje situacijsko in dinamično naravo identifikacij.

dr. Jernej Kosi, asistent
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
jernej.kosi@ff.uni-lj.si

izr. prof. dr. Rok Stergar
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
rok.stergar@ff.uni-lj.si

Igor Grdina

Monološka in dialoška struktura med zajci in leopardi

V času Bachovega neoabsolutizma in na začetku ustavne dobe (dejansko le dobe konstitucionalnih aktov) je bil slovenski narod, ki je med revolucijo 1848 prvič lahko odkrito povedal, kaj je in kaj hoče, potisnjen v položaj narodnega gibanja. To je pomenilo krepitev monološke strukture v slovenskem duhovnem prostoru. Zato so bila prva razhajanja med Slovenci dojemana kot dramatična novost, ki lahko usodno škoduje narodni skupnosti. Vendar je logika v sprva počasne modernizacijske procese zajetega življenja krepila vsestransko diferenciacijo.

Janez Bleiweis je kot prvak slovenskih prvakov na to reagiral s počasnim uvajanjem dialoške strukture – kar mu je v svojih spominih na svoj način priznal Fran Šuklje. Najočitnejše je Bleiweisovo odprtost proti dialoški strukturi pokazal začetek dobe narodne sloge, katere velika manifestacija je bila praznovanje 70-letnice Janeza Bleiweisa leta 1878. Po drugi strani je Levstik, ki je bil v vrstah slovenskih intelektualcev dojeman kot Bleiweisov antipod, zagovarjal monološko strukturo – pri čemer pa je bil s svojimi polemikami človek dialoga. Narodni renegati, ki so po odpadu od svoje identitete praviloma nastopali kot »leopardi« (Levstik), so vztrajali pri monološki strukturi; v njihovih vrstah ni bilo Bleiweisu podobnega voditelja.

prof. ddr. Igor Grdina, znanstveni svetnik
ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino
Novi trg 2, 1000 Ljubljana
igor.grdina@zrc-sazu.si

Bogdan Kolar

Dr. Janez Bleiweis in Cerkev

Dr. Bleiweis je izšel iz tradicionalnega katoliškega okolja. Pripadal je meščanski kranjski družini v kranjski mestni župniji. Zato ne preseneča in ni bil nobena izjema, da je prejel vse zakramente, od krsta v kraju rojstva do svete popotnice in pogreba v Ljubljani. Ohranjal je stike z duhovniki v Kranju in Ljubljani, med njimi je imel stalne sodelavce in osebne prijatelje. Kranjsko župnijo je v njegovem času vodil ugleden šolnik Avguštín Sluga, sledil mu je Jožef Dagarin, Bleiweisov učitelj v Ljubljani.

Njegov čas, zlasti obdobje urejanja *Novic*, je bil pomemben za urejanje razmerij med državo in Cerkvijo, posebej v obdobjih, ko je prevladujočo moč dobivala nemška liberalna in proticerkvena politika. Zato so bila poročila o dogodkih v cerkvenih skupnostih na Slovenskem in v širšem kontekstu redno vključena na strani *Novic*. Poročal je tudi o pomembnih dogodkih v svetovnem okviru in objavljajl pisma slovenskih misijonarjev. Redno je bralce seznanjal z urejanjem razmerij med monarhijo in Svetim sedežem in s tem so povezane novice o pripravi konkordata, njegovi uveljavitvi in odpovedi.

Priznaval je, da je bilo krščanstvo sestavni del slovenske kulture in da so bili duhovniki pomembni nosilci narodnih in kulturnih vrednot, vendar je hkrati ohranjal odmik od občasnih pretiravanj v katoliškem tisku, predvsem v takratnem osrednjem cerkvenem listu *Zgodnja danica*. Odkrito je zapisal, da je osebna pravica vsakega človeka, da si oblikuje lastno versko izkušnjo, in izrazil odklonilno stališče do vsiljevanja stvari, ki so bile samo akcidentalne za graditev osebnega odnosa do Boga.

Po mnenju sodobnikov ni bil navdušen za politični katolicizem, je pa pozitivno vrednotil tako mesto krščanskih vrednot v zasebnem in javnem življenju kot zasluge predstavnikov Cerkve

za ohranjanje etičnih in narodnih vrednot. Ob napadih nemškega tiska na slovensko duhovščino jo je branil in pri tem zagovarjal pravice Cerkve, da sama sprejema svoje odločitve in odloča o nastopanju v javnosti. Ob smrti mu je cerkveni tisk namenil zasluženost pozornost in priznal, da je »umrl kot veren in zvest katoličan«.

prof. dr. Bogdan Kolar

Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Katedra za zgodovino Cerkev in patrologijo

Poljanska 4, 1000 Ljubljana

bogdan.kolar@teof.uni-lj.si

Željko Oset

Janez Bleiweis, ustanovnik in predsednik
Slovenske matice

Janez Bleiweis je odločilno prispeval k ustanovitvi Slovenske matice, vseslovenskega društva, ki je bilo ustanovljeno, da bi združilo čitalničarje in razgradilo začaran krog pri izdajanju znanstvenih in poljudnoznanstvenih knjig v slovenskem jeziku. Društvo je bilo tesno vpeto v dogajanje v slovenskem narodnem taboru, zato sta politično združevanje in odkrito idejno-nazorsko cepljenje slovenskega narodnega tabora, ki je imelo tudi notranjo društveno dinamiko (spor o nakupu tiskarne), v letih 1871–1874 privedla do skorajšnjega propada Slovenske matice.

Bleiweis je po krizi vnovič postal združevalna figura, po smrti političnega sopotnika Etbina Hernika Coste pa je prevzel funkcijo predsednika Slovenske matice in dosegel počasno obnavljanje društva v težavnih političnih razmerah. Bleiweisova glavna zasluga je organizacijska vloga pri ustanovitvi društva ter pri pridobivanju članov in pisateljev. Pobudi mariborskih čitalničarjev, ki so na začetku leta 1863 zbrali sredstva za društveni sklad, je dal potrebno javno podporo in poskrbel za promocijo rodoljubnega projekta. Sprva so mariborski čitalničarji sprejeli Bleiweisovo prvenstvo, po ustanovitvi pa so mu očitali, da želi društvu vsiliti »noviški slog«. V kritikah niso upoštevali, da je Bleiweisa vodila želja po vključevanju izobražencev, ki se jim je slovenščina še nekoliko zatikala, in postopnem vključevanju mlajših.

doc. dr. Željko Oset

Univerza v Novi Gorici, Raziskovalni center za humanistiko

Vipavska 13, Rožna Dolina, 5000 Nova Gorica

zeljko.oset@ung.si

Bernard Nežmah

Bleiweis med Vodnikom in Jurčičem: tri etape slovenskega novinarstva

V prispevku je obravnavano mesto *Kmečkih in rokodelskih novic*, ki jih je ustvaril in urejal Janez Bleiweis, v primerjavi s predhodnikom Valentinom Vodnikom in njegovimi *Lublanskimi novicami* ter s konceptom urejanja *Slovenskega Naroda* pod uredništvom Josipa Jurčiča.

Pri tem gre za pogled na tri uredniške velikane 19. stoletja s stališča žanrov, ki so jih vpeljevali, načinov pisanja in poročanja, vrste časopisov (izhajajočih dvakrat tedensko, tedensko, dnevno), odnosov do bralcev, koncepta obsega sveta, o katerem poročajo, in obsega slovenskih krajev, ki jih vključujejo, izbire jezika, reklam, slavnih člankov, cenzure in ustvarjanja medijskih zvezd.

V Vodnikov koncept svetovljanskega časopisa kot preddobnika recikliranja sodobnih spletnih medijev urednik-pesnik ni vključil momentov poezije in proze; Bleiweis kot živinozdravnik in poslanec je bil obenem časopisni lastnik, ki je medij uporabljal za promocijo lastnega podjetništva, a to tako, da je hkrati zasnoval bralno, jezikovno in tematsko privlačen medij, ki ga je utemeljil na pesniških zvezdah, in ustvaril prostor artikulacije javnosti; pisatelj Jurčič je kot urednik razvil žanr vojnega dopisništva opazno prek dotedanjih okvirov, vpeljal je preseganje mej v spopadih s cenzuro kot modus vivendi časnikarstva ter vanj vključil literate v obliki piscev feljtonov.



doc. dr. Bernard Nežmah
Mladina
Dunajska 51, 1000 Ljubljana
bernard.nezmah@guest.arnes.si

Marija Stanonik

Bleiweisovi pripisi pod črto

V *Kmetijskih in rokodelskih novicah* se pod črto pojavljajo pripombe s tremi podpisi: B., Bleiweis in Ur. Na podlagi stilne analize bo mogoče ugotoviti, ali gre v vseh treh primerih resnično za Janeza Bleiweisa ali, v zadnjem primeru, za koga drugega iz uredništva, seveda z Bleiweisovim privoljenjem.

Prva primera morda nakazujeta tehtnost dodane pripombe: kratica B. morda meri zgolj na priložnostno mnenje, medtem ko poudarjenost s celim priimkom priča o resnem stališču in odločitvi.

Vsekakor je teh pripisov veliko več in so veliko bolj diferencirani, kakor daje prvi vtis ob listanju prvega slovenskega časopisa z dolgim stažem. Na podlagi ugotovitev o njih bo zanesljivo nastal bolj izostren Bleiweisov dosedanji portret.

prof. ddr. Marija Stanonik, znanstvena svetnica v pokoju, izredna članica SAZU
Slovenska akademija znanosti in umetnosti
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
marija.stanonik@zrc-sazu.si

Jurij Fikfak

Janez Bleiweis: od kmetijskih *Novic* do »Našega programa«

Bleiweisove *Novice* so bile najmanj dve desetletji prostor, v katerem so objavljali avtorji različnih profilov, verskih in političnih prepričanj in bolj ali manj strokovnih nazorov. V tem okviru lahko govorimo o izraziti inkluzivni poziciji in strategijah, s katerimi je Bleiweis znal k sodelovanju pritegniti in povezati akterje, ki so se sicer razlikovali tako na polju kulture, gospodarstva, znanosti kot politike. Omogočal je tudi diskurze, s katerimi se osebno ni povsem identificiral in ki so v slovenski prostor vnašali spremembe.

Prvi pogled na Bleiweisa nam ponuja analiza besedil v *Novicah* (1843–1860); pri tem lahko razbiramo strategije uredniške politike, ki je odpirala prostor (posebej leta 1848) in ga glede na okoliščine tudi pripirala, a hkrati omogočala razpravljanje v slovenskem jeziku, ga na ta način konsolidirala in s tem tudi zaokrožala proces nacionalizacije Slovencev kot političnega telesa.

Na njegov habitus – modrega previdnega in vključujočega človeka – kaže, da je pritegnil npr. Matija Majarja ali dr. Franceta Prešerna, na drugi strani Koseskega, nadalje njegovo sodelovanje pri narodni straži, udeležba na slovenskih taborih, gospodarski nasveti. Po tem je bil osrednja oseba takratnega slovenskega prostora, pozneje imenovan »oče naroda«, ki dopušča in omogoča različnost. Pomembno je analizirati tudi strategije in prakse, ki jih lahko označimo za ekskluzivne ali za bolj profilirane v smeri specializacije. Povežemo jih lahko npr. Lukom Jeranom in vprašanjem razmerja med katolištvom in slovenstvom, Franom Levstikom in vprašanjem domačijskosti ali visoke literature, naposled tudi s Karlom Dežmanom in vprašanjem znanosti.

V tretjem delu pa gre za osvetlitev rabe, percepcije in recepcije pojma narod pri Bleiweisu in njegovem občinstvu, kar se je najkoherentneje izrazilo na eni strani v političnem besedilu »Naš program« (1861), na drugi pa leta 1878 ob praznovanju njegove 70-letnice.

izr. prof. dr. Jurij Fikfak, znanstveni svetnik
ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje
Novi trg 2, 1000 Ljubljana
fikfak@zrc-sazu.si

Marko Jesenšek

Bleiweis in oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika

Bleiweis je pri vprašanju slovenske knjižne norme zagovarjal načeli praktičnosti in koristnosti. Želel je združen slovenski nacionalni prostor z enim knjižnim jezikom: Slovincem se »ne prileže drug jezik, kakor naš čisti slovenski« (Novice, 12. 12. 1848). Besedna zveza za oznako enotnega slovenskega knjižnega jezika je bila znana že prekmurskim protestantskim piscem – Temlin je leta 1715 »v čisti slovenski jezik preložo« *Mali katekizem*, prvo tiskano knjigo v prekmurskem knjižnem jeziku –, tako da so razločevalno določili svoj »stari slovenski jezik« v razmerju do kajkavskega »slovenskega jezika« in osrednjeslovenske »kranjščine«.

Bleiweis jo je uporabil kot sopomenko za enotni slovenski knjižni jezik, za razloček od vseslovenskega »pismovinskega jezika«. Previdno, a neodločno ga je postavljajal za nedosegljiv cilj kot dejstvo, ki jezikovno v resnici je, pa je zagovarjal oblikovanje enotne slovenske knjižne norme kot nadnarečne ustvarjenosti, ki bo/je sprejemljiva za osrednjeslovenski jezikovni prostor in obmejne Slovence. Ob Koroščih, Štajercih in Primorcih, ki so se normativno ves čas naslanjali na kranjščino (v avstro-ogrskem prostoru imenovano »avstrijska slovenščina«), je bilo treba pritegniti tudi Prekmurce, ki so sredi 19. stoletja imeli še svojo različico slovenskega knjižnega jezika (»ogrska slovenščina«).

Bleiweis je prepoznavnost Slovenije povezoval z oblikovanjem enotnega slovenskega knjižnega jezika, tj. bila njegova jasno izražena »srčna želja« na straneh *Novic*, zato si je prizadeval, da ne bi ostala »glas vpijočiga vu pušavik«. Tvorno je sodeloval pri njegovem poenotenju, tako da njegovo vznemirjenje ni bil klic zaman: »Jezik ni 'Modeartikel' – in se tudi oktrojirati ne da«

(*Novice*, 26. 12. 1849), zato »/p/iši Čehu po češko, Serbljanu po srbsko, Iliru po ilirsko, Slovincu pa po slovensko!« (*Novice*, 19. 9. 1849). Odločno je zavrnil »lunin jezik« slovenskih iliristov.

Prevajanje *Občedržavlanskega zakonika* mu je sicer postavljajo nekaj vprašanj, begala sta ga predvsem odnos do Miklošičevega jezika in uvajanje novih oblik, a to je bilo zanj drugotno, nepomembno vprašanje (»to so majčkenosti«). Najpomembnejše je bilo spoznanje, da je s prevodom ustavnega besedila v slovenščino Dunaj priznal Slovence kot narod z enotnim knjižnim jezikom in več narečji.

prof. dr. Marko Jesenšek, izredni član SAZU
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti
Koroška cesta 160, 2000 Maribor
marko.jesenšek@um.si

Kozma Ahačič

Koseski, Bleiweis, Prešeren

Razmerje Koseski – Bleiweis – Prešeren je imelo zanimiv vpliv na kanonizacijo Prešerna v drugi polovici 19. stoletja. Bleiweisova zagledanost v Jovana Vesela Koseskega na eni strani ter Veselova bolezen in upad ustvarjalnih moči na drugi strani sta namreč omogočili, da se je Koseskega uporabilo kot orodje za boj proti Bleiweisu in kot argument za lažjo razpoznavo pomena Prešernovega pesniškega ustvarjanja. Pri tem boju sta tako Prešeren kot Koseski stala ob strani; dogajal se je povsem drugje in v vse večji meri postajal tudi politično vprašanje.

Od leta 1844 lahko opazujemo najprej vznik »mogočne podobe Veselove«, nato pa razmeroma nekonfliktnega dvojca – »preganjanega in ranjenega laboda« Prešerna in »bistrovidnega orla Vesela«. Leta 1850 je bil spor mnenj o njiju že dovolj opazen, da začnejo »nekateri Koseskega silno povzdigovati, pri tam pa tako zaidejo, da začnejo Prešerna grajati«.

Na to se je po letu 1866 naslonila trojica Stritar – Jurčič – Levstik. Stritar v spisu »Prešeren« Koseskega ni omenil niti z besedo, Jurčič pa napovedal: »Koseskega bomo žagali drugo leto.« Leta 1868 sta tako Levstik kot Stritar nastopila z energično kritiko Koseskega, ki je služila kot utemeljevanje Prešernove kvalitete in posredno kot obračun z Bleiweisom. Z izdajo zbranih pesmi *Razne dela pesniške in igrokazne* leta 1870 je Bleiweis nehote dokončno zapečatil usodo Koseskega v slovenskem kanonu. Nekritično povzdigovanje pesmi, ki so bile zaradi Veselove bolezni vse manj kvalitetne, je ponudilo nasprotnikom dobro iztočnico za »zmago« v boju za »svojega« pesnika.

Omenjena razmerja bom skušal v prispevku natančneje prikazati na podlagi objav v različnih časopisih in pisemske korespondence med takratnimi intelektualci.

izr. prof. dr. Kozma Ahačič, znanstveni svetnik
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 2, 1000 Ljubljana
kahacic@zrc-sazu.si



Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA



ARRS